

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки та підвищення
кваліфікації секретарів судового засідання
Верховного Суду

22 лютого 2024 року

Конституційна гарантія доступу до правосуддя та обов'язок суду перевірити повноваження представника (самопредставника)

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття:

1. Доступ до правосуддя, апеляційне та касаційне оскарження
2. Представник та самопредставник
3. Адвокат
4. Ордер, довіреність (доручення) та договір про надання правової допомоги
5. Принципи рівності та змагальності
6. Виклик (повідомлення) сторони
7. Поновлення пропущеного строку
8. Тривалість судового провадження
9. Ефективний захист
10. Формалізм
11. Процесуальна економія
12. Заборона зловживання процесуальними правами (добросовісність)
13. Суддівський розсуд та мотивованість
14. Довіра до суду

Запитання для дискусії

1. Чи відповідає інтересам довірителя вимогливість суду до документів, які підтверджують повноваження представника?
2. Чи є дієвою передбачена законом відповідальність адвоката за неповідомлення суду про припинення дії документу, наданого довірителям?
3. Чи може представник підтвердити суду свої повноваження без надання жодного документу або його копії з підписом довірителя?
4. Які можуть існувати причини ненадання представником документів, що підписані/отримані з довірителем?
5. Чи у всіх випадках вручення/надсилання документу представнику вважається врученням/надсиланням стороні?

You

Як суд має перевіряти повноваження представника сторони?

ChatGPT

Суд має перевіряти повноваження представника сторони, щоб забезпечити правильність та законність представлення інтересів сторін у судовому процесі. Для цього суд може вжити наступних заходів:

1. **Перевірка довіреності:** Суд може звернутися до сторін або їхніх представників з запитом про пред'явлення довіреності або інших документів, які підтверджують повноваження представника.
2. **Перевірка правомочності:** Суд може перевірити, чи має представник правомірні повноваження для представлення інтересів сторони у даному судовому процесі. Це може включати перевірку відповідності довіреності закону або внутрішнім правилам представництва.

3. **Вимога подання документів:** Суд може вимагати від представника подання документів, які підтверджують його повноваження. Це може бути копія довіреності, нотаріально засвідчене повідомлення або інші документи, що підтверджують представництво.
4. **Вислухання сторін:** Суд може дозволити сторонам висловитися щодо повноважень їхніх представників та вислухати їхні доводи або заперечення.
5. **Проведення перевірки на своїй власній ініціативі:** Суд може вжити додаткових заходів для перевірки повноважень представника сторони, якщо вважає це необхідним для забезпечення правосуддя.

У випадку, якщо суд виявить, що представник не має необхідних повноважень для представлення інтересів сторони, він може відмовити у прийнятті документів від такого представника або надати стороні можливість змінити представника.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 131-2

Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура.

Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення.

Законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

Перехідні положення

п. 10 Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року.

Постанова Верховного Суду від 13 вересня 2023 року у справі № 120/17879/21-а

Верховний Суд розглянув у касаційному порядку адміністративну справу за позовом групи фізичних осіб до міської ради, за участю третьої особи – селянського господарства про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити дії.

Спірні правовідносини у цій справі виникли з огляду на неприйняття міською радою жодного рішення за зверненням позивачів щодо відведення їм земельних ділянок у власність для ведення особистого селянського господарства орієнтовною площею по 2 гектари кожному.

Судами першої та апеляційної інстанцій позов задоволено частково, зокрема: визнано протиправною бездіяльність міської ради щодо неприйняття рішення за результатами розгляду клопотань позивачів та зобов'язано повторно розглянути такі клопотання з прийняттям рішення про затвердження проекту землеустрою або про відмову у його затвердженні.

Переглядаючи рішення судів першої та апеляційної інстанцій у касаційному порядку, Верховний Суд встановив, що позовна заява в інтересах позивачів була подана їх представником, якому у подальшому судами попередніх інстанцій направлялися усі процесуальні документи у справі, а також виклики учасників справи у судові засідання.

Постанова Верховного Суду від 13 вересня 2023 року у справі № 120/17879/21-а

При цьому Суд звернув увагу, що під час розгляду цієї справи в касаційному порядку від двох позивачів надійшли клопотання про відмову від заявлених ними позовних вимог. Вказані клопотання обґрунтовані тим, що цим особам не було нічого відомо про наявність судової справи, а також що жодних договорів про надання правової допомоги ними підписано не було, відтак підстави для представництва їх інтересів у судах відсутні.

З огляду на вимоги статей 55, 129 Конституції України, пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також положення статей 11, 42, 44 та 46 КАС України зроблено висновок про те, що **суд зобов'язаний створити учасникам справи (позивачу, відповідачу, третім особам, а також їх представникам) належні можливості для використання всіх процесуальних прав, визначених КАС України, зокрема, подавати докази; брати участь у судових засіданнях; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи; подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб.**

Постанова Верховного Суду від 13 вересня 2023 року у справі № 120/17879/21-а

Зважаючи на встановлення КАС України імперативного обов'язку суду повідомляти усіх учасників справи про дату, час і місце судових засідань, вчинення інших процесуальних дій, а також враховуючи неповідомлення судами першої та апеляційної інстанції позивачів про розгляд цієї справи, суд касаційної інстанції дійшов висновку про порушення судами норм процесуального права, зокрема, положень статей 124, 126, 174, 194, 251, 301, 306 КАС України.

У цій справі Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого **суд зобов'язаний вживати заходів для з'ясування складу учасників судового процесу їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), повідомляти усіх учасників справи про дату, час і місце судових засідань, а також про вчинення відповідних процесуальних дій; КАС України не містить норм, зі змісту яких вбачається можливість ненадіслання процесуальних документів у справі учасникам справи, з огляду на участь у справі їх представника.**

Ухвала Верховного Суду від 19 лютого 2024 року у справі №240/19893/22

Рішенням Житомирського окружного адміністративного суду від 07 грудня 2022 року адміністративний позов задоволено частково: зобов'язано Головне управління Пенсійного фонду України в Житомирській області здійснити з 01 березня 2022 року нарахувати та виплатити підвищення до пенсії як непрацюючому пенсіонеру, який проживає на території радіоактивного забруднення, у розмірі, що дорівнює двом прожитковим мінімумам для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 01 січня календарного року.

Ухвалою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 12 вересня 2023 року визнано нечинним рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 07 грудня 2022 року та закрито провадження у справі.

В обґрунтування касаційної скарги скаржник зазначає, що оскаржуване судове рішення ухвалено з порушенням положень частини третьої статті 9, частини першої статті 189, пункту 2 частини першої статті 328 КАС України.

Доводи касаційної скарги ОСОБА_1 полягають у тому, що з апеляційною скаргою, заявою про поновлення строку на апеляційне оскарження та заявою про відмову від позову він не звертався.

На думку позивача, суд апеляційної інстанції при вирішенні питання про прийняття апеляційної скарги та заяви про відмову від позову не перевіряв законність та правильність оформлення зазначених документів на предмет оплати та підписання їх особисто позивачем та дійшов необґрунтованого висновку про наявність підстав для відкриття апеляційного провадження, а в подальшому про задоволення заяви про відмову від позову та закриття провадження у справі.

Ухвала Верховного Суду від 8 серпня 2022 року у справі № 990/117/22

До Верховного Суду як суду першої інстанції надійшла позовна заява адвокатського об'єднання до Президента України, в якій позивач просив визнати протиправною бездіяльність відповідача, яка полягає у незалученні адвокатів, адвокатських бюро, адвокатських об'єднань до представництва Президента України в судах України.

В обґрунтування позову зазначалось, що за інформацією із відкритих джерел позивачу стало відомо, що представництво Президента України в судах здійснюється виключно в порядку самопредставництва на підставі Указу Президента України № 162/2020 від 30 квітня 2020 року «Про забезпечення самопредставництва Президента України та створених ним допоміжних органів і служб у судах України». Водночас адвокати для представництва інтересів Президента України у судах не залучаються.

Позивач також вважав, що представництво інтересів Президента України у судах, як і представництво в судах будь-якої іншої особи, може здійснюватися виключно адвокатами, а працівники Головного управління представництва інтересів Президента України в судах Директорату з питань правової політики Офісу Президента України не можуть здійснювати адвокатську діяльність, оскільки перебувають на державній службі.

Ухвала Верховного Суду від 8 серпня 2022 року у справі № 990/117/22

На думку позивача, бездіяльність Президента України з незалучення адвокатів до власного представництва в судах порушує інтереси позивача, який є адвокатським об'єднанням, і позбавлений можливості бути залученим до надання професійної правничої допомоги Президенту України. Зокрема, позивач позбавлений можливості брати участь у процедурах укладення відповідних договорів за результатами публічних закупівель.

Верховний Суд виходив з аналізу положень статей 55, 124 та 125 Конституції України, статей 2, 4, 5 та 19 КАС України, на підставі якого дійшов висновку, що при вирішенні питання щодо наявності підстав для відмови у відкритті провадження в адміністративній справі за пунктом 1 частини першої статті 170 КАС України поняття спору, який не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, слід тлумачити в контексті частини третьої статті 124 Конституції України в ширшому значенні, тобто як поняття, що стосується тих спорів, які не підпадають під юрисдикцію саме адміністративних судів, і тих, які взагалі не підлягають судовому розгляду.

Зі змісту позовних вимог та підстав позову Суд встановив, що позивач не погоджується із бездіяльністю відповідача, яка полягає у небажанні Президента України користуватися юридичними послугами адвокатського об'єднання з представництва інтересів Президента України у судах.

Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2022 року у справі № 560/11791/21

Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого представник учасника справи може подавати на підтвердження своїх повноважень довіреність або ордер в електронній формі, підписані належним електронним підписом; таку можливість для представника сторони це слід розглядати як додаткову конституційну гарантію, передбачену статтями 55 та 129 Конституції України: кожен має право на апеляційне оскарження судового рішення як особисто, так і через використання професійної правничої допомоги.

Сучасний стан електронного судочинства в Україні, враховує передові світові стандарти у сфері інформаційних технологій, дозволяє зробити його використання для особи зручним, а суду уникати надмірного формалізму під час забезпечення доступу такої особи до правосуддя.

Постанова Верховного Суду від 1 травня 2023 року у справі № 260/925/21

Верховний Суд сформулював правовий висновок, відповідно до якого у разі, якщо апеляційну скаргу подає заступник керівника прокуратури, діючи у статусі прокурора, якому надані такі повноваження для здійснення участі у судовому процесі у формі представництва інтересів держави в особі державного органу, то такий заступник уповноважений підписувати апеляційну скаргу, незалежно від відсутності чи присутності на дату її підписання керівника або першого заступника керівника прокуратури відповідного рівня.

Статтею 55 Конституції України встановлено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга).

Із зазначеною конституційною гарантією узгоджуються положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР, згідно з якими кожен має право на розгляд його справи судом.

Згідно з висновком Конституційного Суду України, що міститься у рішенні від 24.12.2004 № 22-рп/2004, головним обов'язком держави, відповідно до частини другої статті 3 Конституції України, є утвердження і забезпечення прав і свобод людини; таке забезпечення, крім усього іншого, потребує законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод.

Згідно з позицією Конституційного Суду України, яка сформульована у рішенні від 25.12.1997 № 9-зп, частину першу статті 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку; суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші утиски прав та свобод; відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке, згідно зі статтею 64 Конституції України, не може бути обмежене.

У рішенні від 14.12.2011 № 19-рп/2011 Конституційний Суд України встановив, що положення частини другої статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що конституційне право на оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб гарантовано кожному; реалізація цього права забезпечується у відповідному виді судочинства і в порядку, визначеному процесуальним ЗАКОНОМ

Таким чином, конституційне право особи на звернення до суду кореспондується з її обов'язком дотримуватися встановлених процесуальним законом механізмів (процедур), в тому числі, вимог стосовно оформлення позовних заяв, скарг та інших документів, що подаються до суду.

У цьому аспекті, складним питанням, що виникає на практиці, є порядок реалізації вимоги процесуального закону, яка зобов'язує представника особи підтвердити суду наявність права вчиняти від імені такої особи певні процесуальні дії, зокрема, подавати позов, апеляційну та касаційну скарги.

Згідно з позицією Великої Палати Верховного Суду реалізація права на звернення до суду є процесуальною дією, яка має здійснюватися самою особою у порядку самопредставництва або її процесуальним представником (постанови від 13 березня 2018 року у справі № 914/2772/16; від 21 березня 2018 року у справі № 914/2771/16).

У рішенні Конституційного Суду України від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99 зроблено висновок, що за правовою природою представництво в суді є правовідносинами, в яких одна особа (представник) на підставі певних повноважень виступає від імені іншої особи (довірителя) і виконує процесуальні дії в суді в її інтересах, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для неї права та обов'язки.

Таким чином, обов'язок суду перевірити належність доказів наявності у представника права вчиняти конкретну процесуальну дію зумовлений, головним чином тим, що такий представник виступає самотійно в суді від імені довірителя (особи, яка відмовилася захищати в суді свої права в порядку самопредставництва) і виконує процесуальні дії виключно в інтересах довірителя, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для нього права та обов'язки.

Відповідно до частини першої статті 55 КАС України сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Згідно з частиною першою статті 57 КАС України, представником у суді може бути адвокат або законний представник.

Взаємовідносини між довірителем та представником, як правило, мають договірний характер.

Згідно з частинами першою та третьою статті 237 ЦК України представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє; представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

Згідно з частиною першою статті 240 ЦК України, представник зобов'язаний вчиняти правочин за наданими йому повноваженнями особисто; він може передати своє повноваження частково або в повному обсязі іншій особі, якщо це встановлено договором або законом між особою, яку представляють, і представником, або якщо представник був вимушений до цього з метою охорони інтересів особи, яку він представляє.

Відповідно до положень статей 248, 249 ЦК України, представництво за довіреністю припиняється, зокрема, у разі скасування довіреності особою, яка її видала.

Згідно з частиною третьою статті 26 Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність", повноваження адвоката як захисника або представника в господарському, цивільному, адміністративному судочинстві, кримінальному провадженні, розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також як уповноваженого за дорученням у конституційному судочинстві підтверджуються в порядку, встановленому законом.

На практиці трапляються непоодинокі випадки повернення судом процесуальних документів, що подані особою не особисто, а через представника. Такі процесуальні випадки зазвичай зумовлені тим, що документ підписано не адвокатом (якщо законом встановлено таку вимогу); адвокат не надав доказів наявності статусу адвоката; адвокат не оформив ордер відповідно до унормованих вимог.

Крім того, у деяких випадках, адвокати не підтверджують своїх повноважень на підписання відповідного документа, який подано до суду, шляхом надання завіреної належним чином копії договору про надання правової допомоги чи витягів з нього (тобто не надають суду належного доказу на підтвердження рішення довірителя реалізувати своє право на суд у певній формі не самотійно, а через представника, та, відповідно, обсяг повноважень, наданий такому представнику).

Згідно з імперативними вимогами пункту 3 частини четвертої статті 169, пункту 2 частини першої статті 240, пункту 1 частини четвертої статті 298 та пункту 1 частини п'ятої статті 332 КАС України, позовна заява, апеляційна та касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем, якщо такий документ підписаний особою, яка не має права її підписувати. При цьому важливо звернути увагу на той момент, що відповідно до положень КАС України (в редакції, чинній до 15 грудня 2017 року) подані до суду процесуальні документи, до яких не додано довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника, підлягали залишенню без руху.

Так, відповідно до вимог нової редакції КАС України Верховний Суд, якщо до касаційної скарги не додано документ, що підтверджує наявність у представника права на підписання такого документу, відмовляє у прийнятті касаційної скарги, повертає скаржнику касаційну скаргу, надсилає учасникам справи копію ухвали про повернення касаційної скарги, а також роз'яснює скаржнику, що повернення касаційної скарги не позбавляє його права на повторне звернення до касаційного суду.

Позиція Верховного Суду щодо застосування пункту 1 частини п'ятої статті 332 КАС України та повернення касаційних скарг, які підписані особами, право на підписання яких не підтверджені, сформовані, зокрема, в ухвалах

- від 26 липня 2018 року у справі № 809/258/18 (наданий ордер не містить відомостей про обмеження правомочності адвоката, встановлені угодою про надання правової допомоги, а ордер не скріплено печаткою юридичної особи, тоді як наявний у матеріалах скарги договір про надання правової допомоги укладено із Адвокатським об'єднанням),
- від 14 вересня 2018 року у справі № 826/7342/18 (ордер уповноважує представника на надання правової допомоги у Верховному Суді України та не надає таких повноважень щодо Верховного Суду, який відповідно до статті 327 КАС України є судом касаційної інстанції в адміністративних справах),
- від 03 жовтня 2018 року у справі № 826/7342/18 (до касаційної скарги не додано документів, які б підтверджували волевиявлення особи на надання повноважень адвокату щодо його представництва у Верховному Суді та права підпису процесуальних документів, які подаються до суду, та які могли б надати можливість суду перевірити обсяг наданих повноважень; надано ордера, який не містить обов'язкових реквізитів),
- від 22 жовтня 2018 року у справі № 815/1801/18 (копія довіреності, видана у порядку передоручення Головним територіальним управлінням юстиції особі на представництво в судах загальної юрисдикції України інтересів Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України їх посадових осіб не посвідчена нотаріально),
- від 12 грудня 2018 року у справі № 9901/939/18 (подана до суду копія ордеру не є документом, що підтверджує повноваження адвоката на представництво в суді, оскільки в ньому не зазначено конкретної назви органу, у якому надається правова допомога адвокатом; а також не вказано адреси робочого місця адвоката).

Таким чином, суд зобов'язаний перевірити щонайменше дві складові представництва, а саме, факт наявності повноважень на представництво інтересів певної особи та, окремо, обсяг таких повноважень, а саме: право на звернення з відповідним процесуальним документом до відповідного суду (інстанції) у конкретний момент часу.

Таке право представника на звернення від імені довірителя може бути підтверджено лише документом, який демонструє дійсне волевиявлення учасника справи на надання повноважень конкретному адвокату та є належним доказом, що дозволяє суду перевірити весь обсяг наданих повноважень.

Згідно з позицією Верховного Суду, сформованою у постанові від 18 жовтня 2018 року у справі № 811/1507/18, повноваження представника, яким є адвокат, повинні бути підтверджені оригіналом ордеру виданого на ведення справи в суді або довіреністю; по-друге, ордер на відміну від довіреності не вказує обсяг повноважень, наданих адвокату; повноваження адвоката, зокрема, в даному випадку щодо підписання апеляційної скарги, повинно підтверджуватись домовленістю сторін у договорі про надання правової допомоги, який засвідчує існування між клієнтом та адвокатом домовленості стосовно об'єму наданих йому повноважень, шляхом окремого визначення такої дії у договорі.

Особливості представництва в адміністративному судочинстві передбачено, серед іншого, частиною четвертою статті 59 КАС України, згідно з якою повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданими відповідно до Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність".

Відповідно до частини першої статті 26 Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність" документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Відмінністю цих чотирьох документів є те, що три з них (договір, довіреність та доручення) одночасно підтверджують і факт наявності у повіреного права бути представником, і обсяг такого представництва (це зумовлено тим, що ці документи, зазвичай, є двосторонніми та містять підпис довірителя). У свою чергу, ордер є одностороннім документом, що самотійно (без договору) може підтверджувати лише факт наявності у повіреного права бути представником та не містить інформації про обсяг такого представництва.

Згідно з частиною другою статті 26 Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність", ордер – письмовий документ, що у випадках, встановлених цим Законом та іншими законами України, посвідчує повноваження адвоката на надання правової допомоги; ордер видається адвокатом, адвокатським бюро або адвокатським об'єднанням та повинен містити підпис адвоката; Рада адвокатів України затверджує типову форму ордера.

Відповідно до пункту 4 Положення про ордер, на надання правової допомоги та порядок ведення реєстру ордерів, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2012 року № 36, ордер видається адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням та повинен містити обов'язкові реквізити, передбачені цим Положенням.

Згідно з пунктом 15 цього Положення, ордер містить, зокрема, такий реквізит як посилання на договір про надання правової допомоги, номер (у випадку наявності) та дату цього документа.

Таким чином, суд може виконати імперативну вимогу процесуального закону та перевірити наявність права в довірителя на підписання конкретного документу лише за умови, якщо разом з ордером додано завірену належним чином копію договору про надання правової допомоги (витягу з договору), про який зазначено у такому ордері.

Такий підхід узгоджується також з положеннями частини першої статті 26 Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність", згідно з якою адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. При цьому Закон визначає ордер лише як один з документів, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги.

Зазначений підхід також ґрунтується на імперативних вимогах статей 55, 57 КАС України, статей 237, 240 ЦК України, та, головним чином, спрямований на забезпечення інтересів особи, яка прийняла рішення брати участь у судовому процесі через представника, на гарантування захисту її інтересів цим представником в межах наданих йому повноважень, що, у свою чергу, забезпечує справедливе і ефективне судочинство.

Згідно з позицією Великої Палати Верховного Суду (ухвала від 12 січня 2018 року у справі № К/800/28757/13), є неприйнятним поданий до суду від імені довірителя документ, який хоча і підписаний довірителем з наданою копією ордера, проте всупереч вимогам процесуального закону до якого не долучено копії витягу з договору, у якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій, засвідченого підписом сторін.

Також варто взяти до уваги практику Європейського суду з прав людини, сформульовану в рішеннях від 20 травня 2010 року у справі "Пелевін проти України" (пункт 27), від 30 травня 2013 року у справі "Наталія Михайленко проти України" (пункт 31), де зазначено, що право на доступ до суду не є абсолютним та може підлягати обмеженням, зокрема, щодо умов прийнятності скарг, оскільки право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання державою: регулювання може змінюватися у часі та місці відповідно до потреб та ресурсів суспільства та окремих осіб.

Згідно з іншою позицією Європейського суду з прав людини, сформованою у пункті 55 справи "Креуз проти Польщі", обмеження, накладене на доступ до суду, буде несумісним із пунктом першим статті 6 Конвенції, якщо воно не переслідує законної мети або коли не існує розумної пропорційності між застосованими засобами та законністю цілі, якої прагнуть досягти.

ВИСНОВКИ

1. Конституційне право особи на звернення до суду кореспондується з її обов'язком дотримуватися встановлених процесуальним законом механізмів (процедур), в тому числі, вимог стосовно оформлення позовних заяв, скарг та інших документів, що подаються до суду.
2. Обов'язок суду перевірити належність доказів наявності у представника права вчиняти конкретну процесуальну дію зумовлений, головним чином тим, що такий представник виступає самотійно в суді від імені довірителя (особи, яка відмовилася захищати в суді свої права в порядку самопредставництва) і виконує процесуальні дії виключно в інтересах довірителя, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для нього права та обов'язки.
3. Суд зобов'язаний перевірити щонайменше дві складові представництва, а саме, факт наявності повноважень на представництво інтересів певної особи та, окремо, обсяг таких повноважень, а саме, право на звернення з відповідним процесуальним документом до відповідного суду (інстанції) у конкретний момент часу.

ВИСНОВКИ

4. Таке право представника на звернення від імені довірителя може бути підтверджено лише документом, який демонструє дійсне волевиявлення учасника справи на надання повноважень конкретному адвокату, та є належним доказом, що дозволяє суду перевірити весь обсяг наданих повноважень.

5. Особливістю чотирьох документів, які відповідно до чинного законодавства посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, є те, що три з них (договір, довіреність та доручення) одночасно підтверджують і факт наявності у повіреного права бути представником, і обсяг такого представництва (це зумовлено тим, що ці документи, зазвичай, є двосторонніми та містять підпис довірителя). У свою чергу, ордер є одностороннім документом, що може самотійно (без договору) підтверджувати лише факт наявності у повіреного права бути представником та не містить інформації про обсяг такого представництва.

ВИСНОВКИ

6. Суд може виконати імперативну вимогу процесуального закону та перевірити наявність права в довірителя на підписання конкретного документу лише за умови, якщо разом з ордером додано завірену належним чином копію договору про надання правової допомоги (витягу з договору), про який зазначено у такому ордері. Такий підхід ґрунтується на імперативних вимогах закону та головним чином, спрямований на забезпечення інтересів особи, яка прийняла рішення брати участь у судовому процесі через представника, гарантування захисту її інтересів цим представником в межах наданих йому повноважень, що, у свою чергу, забезпечує справедливе і ефективне судочинство.

7. Звернення до суду з використанням правничої допомоги інших осіб, зокрема, адвоката, при реалізації права на справедливий суд (стаття 131-2 Конституції України, статті 16, 57 Кодексу адміністративного судочинства України та стаття 10 Закону України "Про судоустрій і статус суддів") передбачає надання до суду належних доказів дійсної волі особи, що є учасником справи, на уповноваження іншої особи на право надання правничої допомоги.

ВИСНОВКИ

8. Такі докази повинні виключати будь-які сумніви стосовно справжності та чинності такого уповноваження на момент вчинення певної процесуальної дії (докази повинні бути в оригіналі або у формі копії, якісно оформленої особою, що є учасником справи), а також стосовно охоплення такої дії дійсним колом повноважень представника, що делеговані йому особою, що реалізує право на справедливий суд.

9. Представник повинен демонструвати повагу до суду, підтверджуючи наявність повноважень на представництво, а також не позбавляти довірителя права знати про дії представника, зокрема, стосовно звернення з позовом, апеляційною або касаційною скаргами.

10. Повернення, наприклад, Верховним Судом касаційної скарги з огляду на підписання її особою, повноваження якої не підтверджені, та надання заявнику права в межах розумних строків та при дотриманні всіх інших вимог процесуального закону на повторне звернення до Верховного Суду з такою скаргою, не є обмеженням доступу до суду (зокрема, що гарантовано пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України), та забезпечує практичну можливість реалізації права особи на суд у формі касаційного оскарження судового рішення учасником справи особисто або через представника.

Використані джерела:

1. Берназюк Я.О. Право на справедливий суд та обов'язок суду перевірити обсяг повноважень представника <https://sud.ua/ru/news/blog/133573-pravo-na-spravedliviy-sud-ta-obovyazok-sudu-pereviriti-obsyag-povnovazhen-predstavnika>
2. Берназюк Ян. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдання та практики ЄСПЛ (23.11.23) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/principles_of_%20administrative_proceedings.pdf
3. Берназюк Ян. Конституційний принцип гласності судового процесу та особливості розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом (03.11.2023) <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijnyj-pryntsyp-hlasnosti-sudovoho-protsesu-ta-osoblyvist-rozhliadu-sprav-iaki-mistiat-informatsiiu-z-obmezhnym-dostupom>
4. Берназюк Ян. Право на справедливий суд та принцип правової визначеності: строки у справах про соціальний захист (28.07.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/4_presentation_bernaziuk_social_terms_deadline_s.pdf
5. Берназюк Ян. Принцип рівності та заборони дискримінації під час вирішення приватно-правових та публічно-правих спорів (07.04.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_principle_of_equality_prohibition_of_discrimination.pdf
6. Берназюк Ян. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами (23.04.2021) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf
7. Берназюк Ян. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні принципів рівності та змагальності в адміністративному процесі (05.11.2019) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/817702>
8. Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iak-konstytutsijno-pravovyj-pryntsyp-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>
9. Берназюк Ян. Повідомлення (інформування) учасників справи як обов'язок суду забезпечити конституційні принципи рівності та змагальності (16.11.23) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/notifying_appeal_bernaziuk%20.pdf

Використані джерела:

9. Берназюк Ян. Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 3 (21) – червень 2022 – С. 133-142. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/21/10.pdf>
10. Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf
11. Берназюк Ян. Принцип змагальності судового процесу як складова права на справедливий судовий розгляд // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – Том 3 № 87 (2019). – С. 14-25. <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/376/331>
12. Берназюк Ян. Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві <https://sud.ua/ru/news/blog/143839-konstitutsiynyi-printsip-rivnosti-ta-yogo-osoblivosti-v-administrativnomu-sudochinstvi>
13. Берназюк Ян. Міжнародні стандарти дотримання принципу змагальності в судовому процесі <https://sud.ua/ru/news/blog/149910-mizhnarodni-standarti-dotrimannya-printsipu-zmagalnosti-v-sudovomu-protsesi>
14. Берназюк Ян. Конституційні принципи судочинства та обов'язок суду інформувати учасників справи про хід її розгляду https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/KU_notifyng_appeal_bernaziuk.pdf
15. Берназюк Ян. Формалізм та надмірний формалізм: особливості адміністративного судочинства https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prez_Bernaziuk_24_02_2023_Formalizm.pdf
16. Берназюк Ян. Принцип законності як один із елементів верховенства права: особливості застосування під час вирішення соціальних спорів» [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20(1).pdf)
17. Берназюк Ян. Адміністративний суд: конституційний статус, завдання та місце в системі судоустрою України // Слово Національної школи суддів України. – 2023, № 2(43) 2023, С. 28-46. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf
18. Берназюк Ян. Письмове провадження та право бути почутим (між принципом процесуальної економії та доступом до правосуддя) (16.02.2024)

Верховний
Суд

Дякую за увагу!